

CAPUT QUARTUM.

DE CONSCIENTIA PROBABI ET IMPROBABI.

Conscientia probabilis ea est qua quis, gravi quidem sed fallibili innixus fundamento, iudicat aliquam actionem esse bonam vel malam : improbabilis vero ea est quæ sufficienti non nititur fundamento, ut quis prudenter iudicare possit aliquam actionem esse bonam vel malam. Conscientia igitur probabilis reducitur ad opinionem.

Opinio generatim est apprehensio unius e duobus contradictoriis, cum formidine alterius.

Probabile, secundum vim nominis, est illud quod probari seu admitti potest : secundum definitionem rei, illud est quod gravi quidem, sed fallibili, nititur fundamento. Versari potest in materia moribus extranea, v. g., in rebus physicis, vel in materia morali. Nunc de his tantum quæ ad mores pertinent tractamus.

Opinio probabilis, in materia morum, est actus intellectus quo quis gravi, sed fallibili fundamento innixus, iudicat aliquid esse licitum vel illicitum in se. Unde opinio probabilis eodem modo a conscientia probabili differt, quo conscientia speculativa a conscientia practica discrepat.

Opinio potest esse probabilis ab intrinseco, vel ab extrinseco. Est probabilis ab intrinseco, si gravibus nitatur momentis ex ipsa rei natura petitis; est vero probabilis ab extrinseco, si nitatur motivis ex auctoritate petitis, v. g., numero doctorum eum admittentium. Non tamen est probabilis nisi in quantum præsumitur illos graves habuisse rationes eam amplectendi : unde non tam numeranda sunt eorum testimonia quam ponderanda.

Opinio respective ad aliam considerata, potest esse probabilior, minus probabilis, vel æque probabilis; communis, communior, vel minus communis; tutior vel minus tuta.

Opinio probabilior ea est quæ gravioribus quam opposita nititur fundamentis; minus probabilis, levioribus nititur fundamentis quam opposita. Est autem æque probabilis, quando rationes hinc et inde, ad affirmandum et ad negandum, sunt æquales aut fere æquales.

Opinio communis ea est quæ multos pro se habet doctores, non quoscumque, sed graves : dicitur autem communior, si majorem habeat numerum, et communissima si ab omnibus moraliter teneatur : minus communis vocatur, si a minori numero doceatur.

Opinio tutior ea est quæ tenet pro lege, seu affirmat legem existere, hoc a lege esse præceptum vel prohibitum : sic dicitur, quia magis removet a peccato. Opinio minus tuta est illa quæ tenet pro libertate, id est, quæ affirmat legem non existere, hoc vel illud non præcipi, aut non prohiberi, quæ proinde minus removet a peccato.

His notatis, examinabimus 1° quid intelligendum sit per probabilismum; 2° quid agendum sit in concursu duarum opinionum, quarum una est probabilior, sed minus tuta, et altera minus probabilis, sed tutior; 3° quid in concursu duarum opinionum æque probabilium; 4° quid in concursu duarum opinionum quarum una est minus tuta et simul minus probabilis; 5° quid agere debeat confessarius erga pœnitentem doctrinam Probabilistarum in praxi sequentem.

ARTICULUS PRIMUS.

QUID INTELLIGENDUM EST PER PROBABILISMUM.

Nomine *Probabilismi* in genere intelligitur doctrina vi cuius in concursu duarum opinionum probabilium, licet sequi minus tutam, id est, libertati faventem.

Defensores hujus sententiæ generalis sic præcipue ratiocinabantur : juxta omnes, agere licet cum dubio speculativo, si, ope principiorum reflexorum, conscientia fiat practice certa de honestate actionis faciendæ : at, qui in concursu duarum opinionum probabilium sequitur opinionem minus tutam, dubium speculativum deponere et

conscientiam practice certam sibi efformare potest, sequentibus innixus principiis reflexis: 1° Qui prudenter agit, non peccat: at qui probabiliter agit, prudenter agit, siquidem opinio probabilis ea est quæ gravibus innititur motivis. 2° Lex dubia non potest generare obligationem certam, quia effectus non potest esse major causa. Aliunde lex non sufficienter promulgata non obligat: porro lex dubia non est sufficienter promulgata. 3° *In dubio melior est conditio possidentis*; est axioma in utroque jure receptum; verum in concursu duarum opinionum probabilium, dubium estan lex existat, et certa est possessio libertatis; ergo, etc.

Primus hujus doctrinæ patronus, saltem juxta multos, fuit *Bartholomæus Medina*, Hispanus, ordinis Prædicatorum, anno 1577, cui subscripsit *Bannez*, alter dominicanus, sanctæ Theresiæ confessor, in libro anno 1584 in lucem edito. Falsum est ergo Patres societatis Jesu fuisse *probabilismi* inventores. *P. Vasquez*, qui primus e societate ei suffragatus est, scribebat anno 1598. Tunc illa opinio jam erat communis in Hispania. Primi ejus impugnatore fuerunt Jesuitæ; videlicet, *Ribellus*, *Comitolus*, *Andreas*, *Blancus* sub nomine Candidi Philalethi, *Elizade*, *Etriz*, *Gonzalez* præpositus generalis, *Reginald*, *Bellarminus*, etc.

Ab anno 1577 ad 1610, nova hæc doctrina non multum adhuc invaluerat, et pauca numerabat opera in sui gratiam impressa. Sed a 1610 ad 1665 evasit fere ubique communis, tamen ut opinio, cui per plures et clarissimi viri contradicebant. A 1665 numerosiores et validiores habuit impugnatore, ubique decrevit, et in Galliis, præsertim post comitia generalia anni 1700, fere evanuit. Nunc quodammodo resurgere videtur: non tamen est communis, maxime apud nos. *Probabilistæ*, suis principiis inhærentes et de consequentia ad consequentiam euntes, pervenerunt ad defendendas ut probabiles et tuto sequendas opiniones singulares, absurdas, scandalosam laxitatem inducentes, et principia morum subvertentes: v. g., sequentes: « Licitum est filio gaudere de parricidio paren-

» tis a se in ebrietate perpetrato, propter ingentes divitias
» inde ex hæreditate consecutas. » — « Licet procurare abortum ante animationem fetus, ne puella deprehensa gravida, occidatur aut infametur. » — « Regulariter occidere » possum furem pro conservatione unius aurei. » — « Tam » clarum videtur fornicationem secundum se nullam involvere malitiam, et solum esse malam quia interdicta, » ut contrarium omnino rationi dissonum videatur. » Quæ propositiones ab Innocentio XI fuerunt damnatæ, decreto 2 martii 1679.

Alii huc usque devenerunt ut affirmare non erubuerint propositionem suffragio unius doctoris gaudentem eo ipso probabilem fieri, atque licitum esse eam sequi in concursu alterius tutoris et longe probabilioris. Quibusdam reclamantibus et exigentibus pro sufficienti probabilitate ab extrinseco suffragium sexdecim doctorum, sexdecim inventi sunt doctores qui affirmarunt opinionem suffragio unius doctoris innixam probabilem esse, sicque suffragium sexdecim doctorum requirentes ex propriis verbis convicti sunt.

Hinc innumeræ in libris et in scholis defensæ sunt perniciosæ et scandalosæ propositiones. Centum viginti septem numerantur apud *Bossuet*, t. 7, p. 363 et seq., quæ a Clero gallicano anno 1700 variis censuris fuerunt affectæ. Non omnes tamen solum per nimiam laxitatem peccabant.

Quidam ex odio latissimi probabilismi, in oppositam abierunt extremitatem, dixeruntque non licere sequi opinionem probabilior, nec probabilissimam, sed minus tutam, in concursu minus probabilis, sed tutoris: vocati sunt *Tutoristæ*. Eorum sententia damnata est ab Alexandro VIII, anno 1690, et a Clero gallicano, anno 1700, ut ostendemus infra.

Alii, cum doctoribus Lovaniensibus, paulo minus rigidi, docebant licitum esse sequi opinionem minus tutam, modo esset probabilissima; alii concedebant eam sequi adhuc licitum esse, si omnibus perpensis, judicaretur probabilior; alii denique tenent in concursu duarum opinionum æque probabilium, licitum esse sequi minus tutam, nonnullis tantum exceptionibus admissis.

ARTICULUS SECUNDUS.

QUID AGENDUM EST IN CONCURSU DUARUM OPINIONUM
 QUARUM UNA EST PROBABILIOR, SED MINUS TUTA, ET
 ALTERA MINUS PROBABILIS, SED TUTIOR.

Jansenii asseclæ, magnum affectantes zelum pro tuenda
 moralis evangelicæ puritate, diceriis insequerentur sibi
 adversantes ut laxitatis patronos. Antiquam Pharisæorum
 rigiditatem superbe renovantes, assererent partem tutio-
 rem semper amplectendam esse; sicque merebantur ut
 ipsis fieret applicatio sequentium verborum Christi, Luc. XI,
 46: *Et vobis legisperitis vœ: quia oneratis homines oneri-
 bus quæ portare non possunt.* Ecclesia sapientissima non
 magis probavit horum desperantem duritiam quam ni-
 miam aliorum indulgentiam.

PROPOSITIO.

*In concursu duarum opinionum, licet sequi probabili-
 orem, quamvis minus tutam, relicta tutiori, sed minus
 probabili.*

*Prob. auctoritate Alexandri VIII, cleri Gallicani,
 S. Thomæ, et ratione.*

1° *Auctoritate Alexandri VIII, qui decreto diei 7 decem-
 bris 1690, inter alias 30, sequentem damnavit proposi-
 tionem: « Non licet sequi opinionem inter probabiles
 » probabilissimam. »*

2° *Auctoritate cleri Gallicani, qui, in comitiis anni 1700,
 sic se habet apud Bossuet, t. 7, p. 400. « Absit vero ut
 » probemus eorum errorem qui negant licere sequi opinio-
 » nem vel inter probabiles probabilissimam. »* Quamvis
 propositio condemnata contineat vocem *probabilissimam*,
 non dubium est sensum a Pontifice et a clero Gallicano
 intentum, ad majorem probabilitatem referendum esse,
 ita ut nimia Jansenistarum rigiditas reproberetur. Unde
 Bossuet, *Dissertatiuncula I^a de dubio in negotio salutis,
 quæstiuncula II^a (t. 30, ad calcem), ex professo probat*

regulam vincendi dubii ratione, probabili esse *ut sit proba-
 bilior*, illudque ostendit ex concilio generali Viennensi,
 et ex regula juris 45 sic se habenti: « Inspicimus in
 » obscuris quod est verisimilius, vel quod plerumque fieri
 » consuevit; latente vero, quærendum esse quod proba-
 » bilius ac verisimilius. » Ergo, etc. Eodem modo argu-
 mentatur *Coll. Andeg.*, t. 1, p. 392 et seq.

3° *Auctoritate S. Thomæ, qui, in 2° 2, q. 70, art. 2, ait:*
 « Certitudo non est quærenda in omni materia; in acti-
 » bus enim humanis super quibus constituuntur judicia et
 » exiguntur testimonia, non potest haberi certitudo de-
 » monstrativa, eo quod sint contingentia et variabilia, et
 » ideo sufficit probabilis certitudo, quæ ut in pluribus ve-
 » ritatem attingat, etsi in paucioribus a veritate deficiat. »
 Non omnimoda igitur, secundum Doctorem angelicum,
 requiritur certitudo. Ergo major probabilitas sufficit.

4° *Ratione.* Qui prudenter agit non peccat; ita omnes:
 at, qui ex majori probabilitate, omnibus sedulo per-
 pensis, sese determinat, prudenter agit, etiam amplec-
 tendo opinionem minus tutam. tum quia rationes sententiæ
 oppositæ ipsi videntur inferiores, tum quia omnes alii
 moraliter sic judicant, tum quia aliunde nihil ferme
 licitum foret, cum in moralibus absoluta certitudo raro
 habeatur. Ergo 4°, etc. Aliunde, etc. Ergo.

Dices: Major probabilitas periculum peccandi minuit
 quidem, sed non excludit: ergo non licet sequi, etc.

R. Dist. ant. Major probabilitas non excludit periculum
 peccandi materialiter, *conc.*; formaliter, *nego ant.* Etenim
 si actio quæ probabilius judicatur honesta, reipsa sit mala,
 erit peccatum materiale; sed peccatum illud non imputa-
 bitur, nec proinde erit formale. Quod enim fit secundum
 regulas prudentiæ, etsi malum sit in se, non imputatur
 ad peccatum: porro qui in actionibus suis probabiliorem
 sequitur opinionem, licet minus tutam, secundum re-
 gulas prudentiæ agit, et sapientiores homines in majoribus
 negotiis aliter non solent agere, nullus siquidem præ-
 tendit se absoluta donari certitudine in plerisque actibus
 vite suæ. Ergo, etc.

Certum est bonum esse, perfectionis aut securitatis causa, tutiorem semper amplecti opinionem, etiam in conflictu cum probabiliori, sed minus tuta. Hic autem non examinamus quid in agendi ratione humana sit perfectius aut tutius, sed quid licitum vel illicitum.

Nota. Probabiliozem nec probabilissimam licet sequi opinionem, relicta tutiori, quando agitur de procurando fine, ad quem major aut maxima probabilitas non ducit; v. g., si agatur de iis quæ ad salutem necessaria sunt necessitate mediæ, aut de requisitis ad validitatem sacramenti. Unde Innocentius XI, decreto 2 martii 1679, sequentem damnavit propositionem: « Non est illicitum in » sacramentis conficiendis sequi opinionem probabilem » de valore sacramenti, relicta tutiori, nisi id vetet lex, » conventio, aut periculum gravis damni incurrendi: » hinc sententia probabili tantum utendum non est in » collatione Baptismi, Ordinis sacramentalis aut episcopalis. » Quantumvis enim probabile sit talem materiam aut talem formam sufficere, si de facto Christus aliam determinaverit, validum non erit sacramentum. Licitum est tamen uti materia dubia, in casu necessitatis, juxta quod docetur ubi de unoquoque sacramento; quia sacramenta sunt propter homines et non homines propter sacramenta. 2º Si de sanitate alterius procuranda, de damno ejus vitando agatur, vel si quis ad tutius obligetur ex conventionem, ex voto, ex superioris mandato, non licebit sequi opinionem probabiliozem, nec probabilissimam, relicta tutiori. Res per se patet. Ergo.

ARTICULUS TERTIUS.

QUID AGENDUM EST IN CONCURSU DUARUM OPINIONUM ÆQUE PROBABILIUM, QUARUM UNA EST TUTA ET ALTERA MINUS TUTA.

Ab illa quæstione pendet solutio innumerabilium aliarum quæstionum in toto theologiæ moralis decursu occurrentium: circa eam tamen valde scinduntur theologi. Alii volunt partem tutiorem necessario eligendam esse, et

vocantur *Tutoristæ*, sub quo nomine generaliori comprehenduntur *Tutoristæ* rigidi a nobis modo impugnati, et *Probabilioristæ*, ii scilicet qui, in concursu duarum opinionum probabilium, minus tutam sequi tantum esse licitum contendunt quando est probabilior. Alii volunt partem minus tutam eligi posse, et vocantur *Probabilistæ*.

Cum autem Tutoristæ rigidi pauciores sint et solide refellantur, his præcipue movetur inter Probabilistas et Probabilioristas, quos in præsentem articulo sub nomine Tutoristarum intelligimus.

Utramque sententiam ejusque motiva hic breviter exponere juvat.

Sententia Tutoristarum.

Innumeri theologi, præsertim apud nos et in ultime sæculo, fortiter contenderunt in concursu duarum opinionum æque probabilium, tutiorem semper amplectendam esse, sequentibus innixi rationibus.

1º *Testimonio S. Aug.*, de Bapt., l. 1, cap. 3, sic se habente: « Quanquam etiam si dubium haberet, non illic » recte accipi (Baptismum apud Donatistas), quod in catholica recte accipi certum haberet, graviter peccaret, » in rebus ad salutem animæ pertinentibus, vel eo solo » quod certis incerta præponeret. » Et cap. 5, n. 6: « Accipere itaque in parte Donati, si incertum est esse » peccatum: quis dubitet certum esse peccatum, non ibi » potius accipere, ubi certum est non esse peccatum? » Adverte S. Aug. non loqui de validitate Baptismi, sed de peccato: ergo arbitratur in dubio partem tutiorem esse amplectendam: porro in concursu duarum opinionum æque probabilium, verum existit dubium: ergo 1º.

2º *Auctoritate S. Th.* qui, Quodlib. 8, art. 13, hæc habet: « Si ille qui possidet plures præbendas, in quamdam » dubitationem inducitur, ex contrarietate opinionum, et, » manente tali dubitatione, plures præbendas habeat, periculo se committit, et sic procul dubio peccat, ut pote » magis amans beneficium temporale quam propriam salutem. » Ergo in dubio pars tutior est eligenda. Ergo 2º.

3° *Auctoritate cleri Gallicani* qui, anno 1700, hanc Probabilistarum propositionem inter damandas numeravit: « *In dubiis tutius eligendum*, perfectionis est, non obligationis, seu consilii, non præcepti. » Et sequentem statuit regulam in usu opinionum probabilium adhibendam, his verbis, *Bossuet*, t. 7, p. 400: « Sed ad rectum usum probabilium opinionum has regulas a jure præscriptas agnoscimus: primum, ut in dubiis de salutis negotio, ubi æqualia utrinque animo sese offerunt rationum momenta, sequamur id quod tutius, sive quod est eo in casu unice tutum: neque id consilii, sed loco præcepti habeamus, dicente Scriptura: *Qui amat periculum, in illo peribit.* » Ergo 3°.

4° *Ratione*. Ubi concurrunt duæ opiniones æque probabiles, mens fluctuans pronuntiare non potest unam esse veram potius quam alteram: ergo vere dubitat et quidem practice: porro in eo dubio pratico tenetur partem tutiorem eligere, ut supra ostendimus et omnes fatentur: ergo 4°, etc. Aliunde, etc. Ergo.

Revera, licet mens dubium speculativum ope principii reflexi aliquando deponere possit, ut probatum est in propositione præcedenti, id facere non potest in casu de quo agitur: nam principia reflexa quæ præcipue ab adversariis exhibentur, sunt sequentia: 1° lex dubia non est sufficienter promulgata; 2° in dubio de existentia legis possidetur libertas, et *in dubio melior est conditio possidentis*, ut fert axioma in utroque jure notissimum et regula 65 juris canonici fundatum.

Verum responderi potest, 1° legem dubiam parere non posse obligationem certam ratione sui præcise, sed naturale existere legem clare dictantem quid in hoc casu agendum sit, scilicet, partem tutiorem eligendam esse ad vitandum periculum peccandi; 2° legem dubiam non esse sufficienter promulgatam ut obliget ratione sui, sed obligare ratione legis naturalis dictantis partem tutiorem in dubio eligendam esse; 3° in tali dubio affirmari non posse nos libertatem possidere, cum præcise de illius possessione dubitetur: ad excutiendum hujusmodi dubium

adhibendum foret principium certum quo inniteremur: atqui nullum datur principium certum quo innixi dubium excutiamus: ergo pars tutior est eligenda. Sic, præter auctores Gallicos, qui sunt unanimes, multi extranei, inter quos longissime *Concina*, pluribus de probabilismo dissertationibus.

Alterum principium quidam probabilistæ admiserunt, scilicet eum prudenter agere qui probabiliter agit. Sed *S. Ligorius*, cum multis, illud rejicit tanquam aliis principiiis fulciendum vel probandum supponens.

Nec valde se urgeri putant Tutoristæ comparatione instituta inter revelationem dubiam, quæ fidem sibi adscribere non potest, et legem dubiam quæ, similiter, juxta plures, obligare nequit. Dicunt enim in priori casu, fidem nec Deum honorare, cum ipsius objectum falsum esse posset, imo nec possibilem esse; in posteriori vero, obligationem partem tutiorem amplectendi solido niti fundamento, et eam voluntatis subjectionem Deum honorare, cum ipsius legi, cujus transgressio timetur, fa-
veat.

Sententia Probabilistarum.

Per Probabilistas hic duntaxat intelligimus eos qui, rigorismum animas desperantem et laxitatem puritati Evangelicæ nocentem simul detestantes, arbitrantur usum moderatum opinionum probabilium admitti posse.

1° Rejiciunt ut vere probabiles eas opiniones quæ cum aliis opinionibus probabilioribus et tutioribus concurrunt, negantque illas licite admitti posse in praxi.

2° Consentiant opinionem probabilem et etiam probabilissimam eligi non posse, relicta tutiori, quando agitur de validitate sacramenti, excepto tamen, pro quibusdam, casu necessitatis, uti supra ostendimus et omnes docent; quia major probabilitas defectui materiæ, formæ, aut intentionis ministri non suppleret: unde judicio Innocentii XI superius relato libenter subscribunt. Item ubi agitur de sententia judiciali ferenda, de remediis infirmo applicandis, de contractu conficiendo vel exsequendo, et